

Poština plačana v gotovini.

ŽAR

6 — 1932 — III

DIJAŠKI
LEPOSLOVNI
LIST

List izdaja prof. Gnjezda Franc, za srednješolsko organizacijo »Žar« na drž. klasični gimnaziji.

Odgovorni urednik prof. Gnjezda Franc. — Uredniški konzorcij: upravni urednik, Starè Egon; uredniki: Dolinar F., Kastelic J., Truhlař K., Žabkar J.

Tiskarna »Slovenija«, (predst. A. Kolman), Ljubljana, Wolfova ulica šte. 1.

Vsebina

Benjamin / Čakanje
Ladko Truhlař / Umiranje ob reki
Ladko Truhlař / Moja pomlad
Cene Kranjc / Na mladem hribu
Vinko Vipotnik / Predpomlad
Volkun Belopoljski / Nocturno
Ladko Truhlař / Dva
Slavka / Dvoje srečanj mimo sanj...
Emil Gabrovšek / In naslikal sem kraljico
J. B. Žabkar / Dubrovniška legenda
Benjamin / Molutev
S. Č. N. O. / Pot do sedanjosti
Književna poročila: Miško Kranjec, Težaki (J. B. Žabkar)
Cene Logar / Iv. Cankar, Hlapci
Nekaj ekscerptov iz časopisne kritike o »Hlapcih«.

LISTNICA UPRAVNIŠTVA.

Vse naročnike in člane, ki še niso poravnali naročnine, prosimo, da to store čimprej.

Vse reklamacije in prošnje je treba nasloviti na društveni odbor, na državni klasični gimnaziji v Ljubljani.

Cena letnika znaša 30 Din ozir. 35 Din s poštnino.

Čekovni račun pri poštni hranilnici 16046.

V zalogi je še nekaj lanskih letnikov vezanih ter nekaj posameznih številčk (vse številke razen prve in druge 20 Din).

Kdor pridobi pet solidnih naročnikov, dobi list zastonj! — Podrobne informacije dobite pri osrednjem odboru na drž. klasični gimnaziji v Ljubljani.

ŽAR

DIJAŠKI LEPOSLOVNI LIST NA DRŽAVNI KLASIČNI
GIMNAZIJI V LJUBLJANI

LETO III.

FEBRUAR 1932

ŠTEV. 6

Benjamin / Čakanje.

Zlate ure gredo
nad mestom v mrak.
Na zapadu nebo
žari.

Večerne misli pojo
samotnih romarjev spev.
V zvezde trudno oko
strmi.

Rdeče sanje hite
skozi večere v pomlad.
Za njimi strto srce
želi.

Večeri čakajo polnoči.
počasi temni se svet.
V vsakem oknu gori
žalosten cvet —

In jaz bom čakal do polnoči
na tvoje misli usmev.
V vazi bo družbo delal mi
cvet uvel.

L. Truhlar / Umiranje ob reki.

Ob modri reki mirno sem lase
 omočil pod večerom čudnovdan,
 v povodne rože skrivam mehko dlan,
 šepečem v mrak, ki plava čez vodé.

Joj, v gori pa še bukve krvavé...
 Tako pod veje sédel bi bolan,
 molče odprl svojo levo stran
 in kri z dreves rosila bi v srce.

Tako pa v mraku sklanjam se v vodó.
 Pod prsi moje roža hrepeni
 in vrbe nočne pesmi mi pojo.

Z valovi je odtekla moja kri.
 Vsi cveti beli že drhte v nebo,
 le v kelihu pod prsmi kri še rdi.

L. Truhlar / Moja pomlad.

Zašelestel je jésen ob obali.
 Morda se deklica je zdaj sklonila
 pod njim in bele prste omočila.
 (Vrč ob nogáh se v vodi ji zrecali.)

Zdaj so pri nas pastirji ogenj vžgali.
 Čez kamenje je rdeča luč planila
 in temno brinje v skalah osvetlila.
 Lahno so zazveneale v breg piščali.

Jaz bi rad k ognju sedel, pa bi v tmuni
 pastirji se razšli in onemela
 piščalk bi pesem v speči pokrajini.

Sam bi ostal kraj tlečega pepela.
 Počasi ogenj ugasnil bi v tišini,
 le moja duša v nóči bi gorela.

Cene Kranjc / Na mladem hribu.

Na mladem hribu nad belo vasjo stojiva. Gorek veter nama v suhem hrastovem listju čudno žalostno pesem poje. Kot plahe srne čez beli sneg beže najine misli druga za drugo in kot onemogle ptice padajo nekam, kamor ne upava za njimi. Še trenutek in sonce bo utonilo za hrib in široka senca bo padla čez vas in celo polje lesketajočega se snega bo ugasnilo. In hiše ne bodo več bele, in polje ne bo več živelo, in tudi suho hrastovo listje nama ne bo več pelo svoje pesmi.

Vsak dan je življenje. Vsak večer je umiranje. Vsaka noč je smrt.

Midva pa stojiva na mladem hribu nad belo vasjo in sonce tone počasi za hrib.

Ne smeva čakati, da bodo bele hiše otemnele. Ne smeva videti, kako bo polje umrlo.

Pomlad bo. Pod snegom se je že trava zgenila. Življenje je že dahnilo v gozdove. Vse se je že objelo za pomladni svatovski ples.

Ne smeva videti, kako dnevi umirajo. V krvavi večerni zarji bi pozabila drug drugega.

Draga, pojdiva čez gore za živim soncem!

Vipotnik Vinko / Predpomlad.

Pravzaprav sem občutil tisto toplo žalost, ki se je tako nenadoma raztočila v tiha polja. Vem, da je bilo solnce in videl sem tanke breze, ki so se obsevane skesano svetlikale nad valujočo zemljo. Vedel sem, da se do večera ne bo nič spremenilo, ker nič ne bi moglo biti tako posebnega, da bi zmotilo to čudno vdanost in pričakovanje. Mogoče zardi nebo ob zatonu, mogoče pozabi križ vrh stolpa oživeti zlato ob poslednji luči. Pa najbrž ne bi vsega tega nihče opazil, ker je tako majhno poleg vsega drugega in skromno.

Vsi ti predpomladni dnevi so otožnozlati in dobri za nas ljudi.

Nežen veter se je zapletel v suho travo, ki je šelestela kot od svetlih obetov vznemirjena. Še drevje, ki dá nekaj daljnega slutiti, molči. Legel sem pod njim.

Saj kadar odhaja dan za gozdove zdramljat k življenju vse, kar k njemu želi, je vsa ta moja tiha krajina kot širok, utolažljiv grob.

Čakal bi vse do tedaj, da bi se na temnih vejah zbudili prvi cvetovi. In še dalje, da bi poslednji cvet osul name liste kakor sanje tople. Tedaj bi morda prišla ti in bi jih pobirala z mojega mrtvega obličja. Tiho bi dehteli v ljubezni.

Kraj mene tajno šumi trava.

Moja roka se je preseče stegnila k drevesu.

Raz njega trli skorja suho in žalostno.

Volkun Belopoljski / Nocturno.

V moji sobi bleda luč gori,
pod nizkim kapom zadnji sneg kopni.
Ne ene zvezde ni, vse je temno
in žalostno minute v noč teko.

V moji tesni sobi me teži,
po pustih poljih pa vihar šumi
in v sobo temne večče že gredó,
od čudnih senc sanjavo je oko.

V moji sobi bleda luč brli
in trudni moj pogled se v mrak topi,
a moje misli tihi mol pojo
in kakor v grobu v duši je hladno.

L. Truhlař / Dva.

V mojih dlaneh je zaplamenela kri,
(kakor roso jo pijejo rože ob mojih gležnjih,
hlepeče trnje mi polega nad ranjene oči.
Kot Jeremija plaka nekdo na moj obraz,
kot Oljska gora je naša vas.

Sinoči so tuji koraki ob mojem oknu obstali.
Tiho je Nekdo sklonil glavo h križu
kakor ob zvokih daljne piščali.
V sencah trnjene krone sta mu ustni trepetali,
kakor na vodi poletni ločje drhti.
Ni mogel mimo njiju krik
v moje prečute noči.

Slavka / Dvoje srečanj mimo sanj . . .

Saj ni, da bi pisal — drobni odlomki iz sanj, ki pridejo mimo prazne vsakdanjosti, tako čudno skrivnostni, da jih ne razumem. Vse preveč skrivnostne so sanje — večkrat vzamem take utrinke v roke in jih štejem in predevam iz roke v roko, kakor otroci na cesti iz posode v posodo prah, in se smejem —

Bil sem zelo truden, ko sem se vrnil pred božičnimi prazniki iz dolgega izprehoda. Hodil sem sam po dolgih drevoredih — bili so lepi dnevi, in solnce je sijalo — in pozno zvečer so omahnile

moje misli doma v gradu, ko sem sédel za pisalno mizo v topli sobi, kakor težke roke trdnemu mornarju.

Dolgo nisem zaspal.

Vedno nove misli so se mi trgale — kakor bele in rdeče niti — domislil sem se, da nisem dobil že štirinajst dni pisma iz Ljubljane. Potem sem romal v mislih še domov, daleč domov, iz mrzle tuje zemlje, in potem sem pri luči zadremal — zaspal —

— Samo par hipov — in že sem tipal po neskončno dolgem križnem hodniku, tipal, kakor slep, oprijemaje se sten in štel okna, štel, štel... Pritipal sem v notranjščino čudno velikega poslopja. Vseskozi sem imel glavo globoko na prsi sklonjeno — ščemela me je v oči močna svetloba električnih luči, ki so visele pod rdeče poslikanimi oboki ozkih hodnikov. Stranski, manjši hodniki, so bili tlakovani z belim marmorjem in stene od vrha do tal obložene z zlatimi ploščicami. Na vsakih dvajset korakov so bile celice — prav tako na vsakih dvajset korakov so bila v drevoredu drevesa — nad belo poslikanimi vratmi je bilo z rdečimi črkami napisano, kdo prebiva v njej, kakšno delo opravlja, koliko let je star itd. Pred vsako celico pa je bila velika železna ura z rdečimi številkami in kazalci — tako počasi je tiktakala vsaka, da sem imel občutje, da se nahajam v kraljestvu največje kraljice — smrti...

Tipal sem naprej in naprej — bil sem že truden in noge so se mi šibile, dolge ure sem že hodil, pa nisem nikogar srečal, videl, slišal... — Tesno mi je postalo pri srcu — samo to sem gledal, kje bom našel izhod — pa je postajal hodnik vedno bolj skrivnosten. V čudni slutnji, kakor bolnik o polnoči, ko čuje tiktakanje ure v sosednji sobi, sem silil naprej, naprej —

Tam daleč — nekje blizu konca križnega hodnika — se mi je zdelo, da sije solnce na hodnik skozi široka, odprta vrata.

Srce je zadrhtelo in slutnja se mi je odvalila, kakor težak mrzel kamen, iz naročja drobne duše.

Križni hodnik pa je bil vedno bolj lep, skrivnosten in pravljичno lep —

Naenkrat sem obstrmel —

Oči so se mi široko odprle, in v srcu me je nekaj še bolj mrzlo stisnilo — kakor da se je pred menoj za hip prelomil neskončno dolgi križni hodnik — in pred seboj sem zagledal visoka steklena vrata vzdana v zidu. Tik pred njimi je risalo solnce skozi živo poslikana, visoka gotiška okna velike rumene, zelene, rdeče in vijolične lise po mrzlem marmornatem tlaku —

Za steklenimi vrati sem videl veliko, belo, čisto prosojno ploščo. Na njej je bilo vse polno modrih in rdečih črt. Velike in majhne, drobne in debele; vzporedno in počez in navzkriž, in na vse močče načine preprežene. Odkod izvirajo in kam se iztekajo nisem našel. Čudil sem se in napejal misli, da bi razumel.

V rdečih in modrih črtah se je pretakal čuden sok, čisto podoban naši krvi v žilah. Tako počasi se je pretakal čudni sok —

po modrih črtah navzgor, po rdečih navzdol, v mehkem ritmu. Še bolj sem napel oči in gledal.

V hipu je postal ritem utripanja teh čudnih modrih in rdečih črt bolj živahen, pa samo za nekaj trenutkov, potem je opešal in čudni sok se je pretakal počasi, kakor v poapnenih žilah starih ljudi —

Naenkrat pa je za majhen hip utripanje prenehalo — in v hipu so spet začele hitro utripati modre in rdeče črte. In tako naprej — počasi, spet hitro, čisto prenehale in spet utripale —

Tesno sem tiščal vroče čelo in potne roke na mrzla steklena vrata, ko sem se domislil, da sem se naveličal.

Solnce se je premaknilo — rdeče, zelene, rumene in vijolčne lise so splezale po steni blizu pod oboke skrivnostnega hodnika —

Tik nad steklenimi vratmi čudno skrivnostne omare je čepel v bronasto ploščo vrezan že zastarel napis z velikimi rdečimi črkami.

Odrzgal sem oči od čudnih modrih in rdečih črt in jih zapičil v bronasto ploščo in črko za črko sem počasi, polglasno izgovarjal:

»Človek, ki si prišel tod mimo
in si trepetanje teh modrih in
rdečih črt zapazil, čuvaj se!

Bela prosojna plošča je tvoje telo,
v modrih in rdečih črtah se pretaka
tvoja kri! Prav v tem ritmu in niti
za sekundo ne drugače:

Hitro in počasi in poneha!
Znamenje, da boš kmalu umrl, ker
srce omaguje...!» — — —

Zdrznil sem se — stegnil noge in se — zbudil.

Bil sem po celem telesu poten in tako truden.

Tik do obraza je pritipal po odeji mesec, ki se je mimo trudnih sanj prikradel skozi okno mimo rdečih zaves v sobo. —

Kakor da sem se nečesa spomnil — sanje so mi ležale na dnu misli, mrzle in težke — sem položil roko na prsi.

Tik na srce sem jo strastno pritisnil in poslušal, poslušal. Srce je bilo mirno, enakomerno. Oddahnil sem se.

Velik mrzel kamen je zdrknil iz srca. Še sem poslušal:

»Zdaj bije mirno — zdaj bije hitrejšo — joj, zdaj bije počasi, še bolj počasi — zdaj, joj, joj, zdaj je za hip čisto prenehalo.«

Potem je spet utripalo enakomerno.

Prižgal sem luč in pogledal na uro.

Tik iz polnoči se je premaknil kazalec...

*

Mesec mi je objel truden obraz, štel v napol priprtih ustih bele zobe in se igral na licih, jaz pa sem pozabil na čudno utri-

panje modrih in rdečih črt in misli so omahnile — in že sem sanjal nove, še bolj čudne sanje. —

— Tik nad globokim prepadom, v veliki skalni razpoki je bilo vse polno najlepših planik. — Tako lepe in mehko vabeče so me izvabile, da sem brez skrbi in strahu in vsake težave zlezal po ostrih robovih do njih in jih tako strastno trgal, da me je ščemelo v rokah. Vsako sem mehko poljubil in jo prosil, naj mi odpusti, če sem jo užalil, ker sem jo odtrgal. Planike so se mi pa samo smejale in bilo jih je vedno več in vedno lepše so bile. —

Z velikim šopkom planik sem zlezal spet po ostrih robovih nazaj na ozko pot in hitel dalje — daleč za visokimi snežnimi vrhovi se je smejalo solnce. Strmo se je spuščala pot v dolino in velike skale, odlomljene nekje visoko v stenah, so ležale po poti, daleč druga od druge. —

Sredi poti sem se za hip ustavil.

Čudno velika čebela je ležala med drobnimi kamenčki.

Bila je mrtva.

Nekaj me je stisnilo v duši — sklonil sem se in jo pobral, kakor nov svetel groš s hitro krettno pobere otrok, in jo pobožal.

Čudno strastno ljubim čebele — rad bi ji pomagal, tolikim sem že rešil življenje — ali ta je bila mrzla — mrtva . . .

Pritisnil sem jo na prsi, jo zakril s šopkom sočnih planik in hitel po strmi poti navzdol. V dolini sem prišel do velikega mostu, ki se je bočil visoko nad deročim gorskim potokom — samo nekaj metrov nad mostom je izviral izpod ledenika in je bil že tako silno deroč —

Tik mostu so prišle nasproti belo oblečene deklice — v laseh so imele vpletene velike rdeče trakove in v rokah so nosile snežno bele lilije. Vsem je igral na mehkem obrazu topel nasmeh in rdeči trakovi so se igrali v lahnem vetru —

V hipu mi je nekaj leglo na razigrane misli in hitro sem skril veliko, mrtvo čebelo pod šopek planik.

Belo oblečene deklice s snežno belimi lilijami so na mostu obstale in me začudeno gledale. Vsem je v hipu ugasnil na licih nasmeh, kakor ugasne nasmeh otroku, ki se je spomnil na nekaj nepozabno težkega. —

Planine so se umaknile silno daleč — vrhovi so goreli v pozno-popoldanskem solncu in sneg je bil vijolično bled, ledenik zelen, kakor debelo odlomljeno steklo. Čudno težka je postala naenkrat vsa lepa okolica, kakor tik pred nevihto.

Deklice pa so uprle oči v šopek planik — menda so slutile, kaj je za njim in niso nič govorile. Čim bolj sem skrival čudno veliko mrtvo čebelo pod šopkom in jo pritiskal na vroča prsa, tem težja je postajala —

Tako mrzla je bila, da me je zeblo v drobne prste. Pa nisem upal spustiti mrtve čebele na tla.

Čudno velika čebela je bila še bolj težka.

Šibile so se mi roke — šopek planik mi je zdrsnil mimo kolen na tla.

Tisti hip pa je prišla mimo tik za belo oblečenimi deklicami s snežno belimi lilijami žena, v dolgo rožnato krilo oblečena. Na glavi ji je čepela sredi rumenih kodrastih las zlata krona, kakor kup solnčnih žarkov.

Nasmeh je bil razlit po celem obrazu.

Kakor začarana kraljičina iz bajne devete dežele v pravljicah.

V rokah je nosila veliko belo lilijo.

Za hip se je ozrla v stran, na kraj mostu, kjer sem tiščal čudno veliko mrtvo čebelo za velikim kamnom, da bi je ne videla, in se mi je mehko nasmehnila.

»Daj mi svoje trudne roke, o človek, ki si prišel tod mimo!

Kaj si nosil v teh drobnih rokah, da so tako trudne, o človek, povej!«

»Čudno veliko, mrtvo čebelo sem našel na poti!«

Bliže sem stopil k njej, položil svoje drobne in trudne roke v njene mehke.

Tesno jih je prižela k sebi in se mi še bolj mehko nasmehnila.

Jaz pa sem sedel k njenim nogam in ji, kakor otrok boža materi lice, božal snežno belo krilo.

Daleč nekje za visokimi gorami se je topilo solnce v pravljlično lepem večeru —

Žena z zlato krono pa mi je odtrgala iz velike bele lilije čisto svež bel cvet in mi ga spustila v drobno naročje.

Nasmeh je bil tisti hip tako lep, kakor zadnji nasmeh solнца tik pred zatonom.

»Kam naj z belo rožo, o žena!«

Sem vprašal otroško naivno.

»V najlepšo vazo, ki jo imaš v sobi, o človek, jo deni! Skrbno ji prilivaj vode in naj ne mine večer, da je ne bi poljubil, preden te objame sladki sen! Kadar pa jo boš poljubil in se ti bo zastudila, vedi, da se je naveličala življenja! Čez tri dni potem bo uvenela in čez tri dni pozneje se bo posušila! Naber si takrat še veliko drugih rož, zakaj približal se je tvoj — konec!

Kadar bo prišepal skozi okno lahen veter in bo suho belo rožo prelomil — boš umrl!« —

*

Nekje daleč v planinah se je zadnjikrat oziralo večerno solnce.

*

Zgrnilo se mi je pred očmi, kakor dvoje črnih zastorov; in na srce mi je legla žalost, kakor težka plast mrzle zemlje —

Bela roža pa je dehtela v drobnih trudnih rokah, kakor trepeta travnata bilka ob potoku, kadar jo objemajo besni valovi.

Oči so visele mirno kakor steklene na snežnobelem krilu smehljajoče se žene, misli pa so božale čudno, belo rožo —

»Čudno veliko čebelo mi daj, o človek! Na poti si jo našel, in je tako silno mrzla in težka. Daj, da jo pritisnem na toplo srce, da jo ogrejem, o človek!«

»Kakor marmor je mrzla in težka.«

Vzela jo je kakor mati otroka iz zibelke, v naročje, si poravnala pajčolan in se mi naprej smehljala.

Jaz pa sem jo še bolj začudeno gledal. Deklice z belimi lilijami so se napotile po poti naprej, tik za njimi je stopala žena z mrtvo čebelo v mehkem naročju.

V hipu mi je bilo tako dolg čas, da sem zakrilil z rokami in zaklical za belo ženo:

»Za teboj pojdem!«

Ozrla se je nazaj — bila je še bolj lepa — in mi razpela toplo naročje:

Mrtva, čudno mrzla in težka čebela je bila zdaj krasno, mlado dekle. Čisto poznal sem obraz in oči. Že sem stegnil roke, da bi zaklical, pa je v hipu žena izginila v deklificami za zahajajočim večernim solncem . . .

Misli so hitele za njo — črne oči in cvetoči obraz dekleta mi je visel tik pred očmi.

Nekdo je stopil tik pred me, mi vzal drobne roke in mi šepetal mehke besede:

»Vstani, za njimi pojdeva, ko ugasnejo zarje!«

Zdrnil sem se, — tujec je bil čuden v obraz, še bolj čuden v oči, in besede so bile koščeno suhe — ga odrinil z roko in se v hipu zbudil . . .

Nikogar ni bilo.

Mesec je zlezal mimo blazin, po podu na mizo in se razkošno igral z rokopisi in pismi, in se zadovoljno dobrikal lepemu dekletu v črnem okvirju. Ni mu šlo v glavo, ko je moral naprej; in nejevoljno je tipal nazaj proti rdečim zavesam k napol priprtemu oknu in dalje na polja . . .

Slika v črnem okvirju je bila pristna fotografija moje prijateljice.

Bila je daleč nekje v mestu v zvoniku ura.

Štel sem v napol zaspanem mrmranju:

»Ena!«

»Dve!«

»Nič več?«

»Lahko noč, mesec — romaj srečno svojo dolgo pot! Tam preko polj se pri moji dragi ustavi in jo iz srca lepo pozdravi — če ne spi —!«

Potegnil sem odejo čez glavo, nekaj čudnega mi je prišlo na misel — ko sem se zbudil, so mi oči obvisle na sliki v črnem okvirju in ko sem štel težke udarce ure, se niso genile —. Kakor da me je bilo strah prijateljice, ki se je smejala v blede mesečini na sliki.

Bil sem truden in sem vse pozabil — in zbudilo me je komaj pozno v jutru solnce.

Nekje na koncu trudnih misli so visele sanje o čudno dolgem križnem hodniku, o rdečih in modrih črtah, o deklicah z belimi lilijami in o ženi z zlato krono in o čudno težki in mrzli, mrtvi čebeli...

Popoldne so mi rekli, da sem bolan.

Peljali so me k zdravniku.

Zmajal je z glavo in pristavil dvoumno:

»Slabo srce; bitje žil in utripanje srca v zelo nevarnem stanju!«

»Sanjam nisem verjel — zdravniku moram; čudno skrivnosten je na koncu vseh koncev rezultat mojih sanj.«

Sem nejevoljen preudarjal po poti domov in si nisem mogel in hotel verjeti hipnih srečanj —

Drugo jutro so mi prinesli pismo.

Veliko, črno obrobljeno pismo.

»Sinoči tik pred dvema je umrla čudno skrivnostne smrti naša najljubša hčerka. Vso skrivnost je odnesla v prerani grob —!«

Da, v prav tistih hipih, ko sem lazil po planinah za planikami in nosil čudno veliko mrtvo čebelo v drobnih rokah, da, v prav tistih hipih, ko sem srečal belo oblečene deklice s snežno belimi lilijami in ženo z zlato krono na glavi, da, v prav tistih hipih, ko je žena mrtvo mrzlo čebelo pritisnila na toplo srce, je umrla moja prijateljica čudno skrivnostne smrti — — —

»Sanjam nisem verjel — črnemu pismu moram.«

— — — — —
Dekle v črnem okvirju se mi pa smeje in smeje... —

Saj še danes ne verjamem, da je ni več...!

Emil Gabrovšek / In naslikal sem kraljico.

Ko sem zate pesmi pisal
v skrivni svoj polnočni čas,
skušal sem, da bi narisal
v njih okviru tvoj obraz.

In naslikal sem kraljico,
zvezdo svetlo polnoči,
s polja mladega cvetico —
in napisal: »To si ti.«

Paskal / Dubrovniška legenda.

Vsak minuli in vsak bodoči svet je tako neskončno lep, le sedANJI je zasenčen kot od kazalca na sončni uri. Pa je vendar svet danes tak kot je bil včeraj in kot bo jutri in tudi človek je danes tak kot je bil včeraj in kot bo jutri. Hoče navzgor in noče navzdol, stremi za spoznanjem in nikdar ne spozna, hrepeni po odrešenju — do smrti. Pa je to betežno zemeljsko življenje kakor oranža. Na drevesu visi, okrogla in zlata. Kdor ima dovolj visoko lestev, jo lahko doseže in utrga, okroglo in zlato.

Čemu je moral umreti ta plemeniti svet, česa mu je zmanjkalo, ali so razlogi propada v njem ali izven njega, ali pa jih ni nikjer in gre vse svojo pot, kaj drugače iti ne more? Prej in slej deluje zakon vztrajnosti, toda kaj je krivo obratu, kateri je zakon sredine? Valovanje. »Welle fällt und steigt. Ach, wie bald schon neigt sich dein Haupt in Tod. Dann lächle du.«

Čemu plakaš? Bil je dober in slab oni svet, kakor je ta dober in slab. Ljubim oni svet in ljubim tega. Kako težko je sovražiti, kako težko ljubiti eno samo stvar. Modro je morje, v dalji se stika z nebom, v škrlatu žari zjutraj, zvečer, v zlatu opoldne. Belo je nebo na obzorju, potem rumeno, rdeče in modro. Temnozeleno so pinije, temni in rdečkasti borovci, svetle agave. Kako težko je gledati vse to in misliti na — Boga.

Tihe sanjajo stavbe, temno so zarisani njihovi stolpi in kupole na temnomodrem nebu, v solncu se senčijo reliefi, arkade, vodnjaki in spomeniki, vlažno in mrzlo zaudarja iz vež. Tako majhno je vse. Saj sploh nisem več zmožen, da bi razumel kaj majhnega, pa je vendar samo majhno dobro, veliko pa je tako hudó, hudó. Oj, kako hudó je v velikih hišah, v velikih mestih, kako hudó je imeti veliko srečo, moliti velikega Boga.

Sam sem v benediktinski cerkvi, zunaj ni vozov, v cerkvi ni ljudi, orgle ne pojo. Kje je kdo? Kje je kaj? Včasih je dobro biti sam, včasih pa je hudo, ko sem sam in se mi vrti v višavah in iz prepadoj ne vidim. Kje je še kdo? Nikogar ni.

Moj duh pa nima, kamor bi hitél po tolažbo, po zdravila in pa po moči. Sam blodi po cestah in gozdih, navzgor in navzdol, sam in zapuščen. Na vsem širnem svetu biti sam, je včasih slast, a včasih je boleš. Ležiš na postelji v hotelski sobi, ali se sprehajaš v parku in misliš zraven, da preziraš ves svet. A vse to boli, boli prezir, boli samota po cestah iz kraja v kraj.

Moji dedje pa so v duhu poromali domov na kmete, če so bili žalostni in trudni v vojnah na Laškem, na Nemškem. Njihova misel je bdela nad enim samim krajem, nad eno samo majhno točko sveta, moja plahuta po svetu okrog. Nikdar se nisem nikjer izruval, in vendar vlačim korenine po svetu okrog, od deda sem jih vlačimo vsi. Rastlo je drevo deset, dvajset in več rodov na enem kraju, potem se je izruvalo na zopernaturni način. Zemlja

se strašno maščuje. Kje, kje mi je dom, kam spadam jaz? Ah, saj ni prav nič hudó, da nisem kmet ali da nisem meščan, hudó je, da imam korenine in nimam zemljé. Kje je nova, da bi staro nadomestila, kje je pot, ki vodi do stare?

Vendar je stopil nekdo v cerkev, na kor. Njegovi prsti so se morali dotakniti tipk na orglah, odprl je registre in zadonela je pesem pod strop, v vse temne kote in ven na dvorišče.

Angelus ad pastores ait:
Annuncio vobis gaudium magnum,
Quia natus est vobis
Hodie Salvator mundi.
Hallelujah!
Gloria in excelsis Deo
et in terra pax hominibus
bonae voluntatis.
Hallelujah!

Zmagoslavno je donela Palestrinova melodija. Orgle so žuborele, vriskale, se veselile pritajeno, pa se tresle, donele in pele milo, visoko. Toni so plavali kot angeljci v belih oblačilih, vriskali in blagoslavljali, »pax hominibus bonae voluntatis«, in pritajeno grozili hominibus malae voluntatis.

Za takimi orglami mora sedeti Bog, beli prsti drsé preko tipk in ubirajo melodijo, ki ji ne slutimo ne začetka ne konca. Žalosten je, hudo žalosten.

Tristis est anima mea usque ad mortem.

Prsti drsé naprej po tipkah ogromnih orgel. Enkrat samkrat pritisnejo na eno tipko in nikdar več. In tisti trenutek je izmerjena polnost glasu iz piščali. En sam čudovit, čudotvoren trenutek. Prsti drsé venomer od tipke do tipke, melodija narašča, pojema. Vse je v orglarjevih rokah.

Tristis est anima mea usque ad mortem.

Glasovi tožijo, tožijo. On orglja sam. Vsak dela sam.

Sustinete hic et vigilate mecum.

On orgla sam. Kdo bi znal še orglati na te orgle? Vsak zna le sam.

Sustinete hic et vigilate mecum . . .

In molil sem: Le odpri registre čudežni orglar, da bo zapela mogočno moja piščal ali se sploh oglasila ne bo. Pritisni krepkó na pedal, na tipko udari trdó. Zahtevaj vse ali nič. Kaj mi bo, če te spoznam? Če te doumem, kaj mi bo? Pritisni krepkó na pedal, na tipko udari trdó!

Benjamin / Molitev.

I.

Po zelenih hostah sva s svojimi sanjami šla,
iskala vseh daljnih gradov in vasi.
Najini duši sta keruba dva plameneča bila:
kerubi gledajo vedno neznane, daljne stvari.

Oči so se rož in zelenja opile,
pa sva jih hkrati kot luči zvečer z rokami zastrla.
Hoste so tiho se nizko nad naju sklonile,
v nama je sleherna žalost kot zvezde pred zarjo umrla.

II.

Moj čoln je oblilo žareče zlato
širnega morja.
Za seboj sem pustil v temah zemljo
in žalostne blodnje srca.

Na tem morju so vsa jadra rdeča
od božjih krvavih rok.
Čolni so vsi brez krmil in brez vesel
kot nebojlene igrače otrok.

V čolnih sedijo romarji tihi
iz daljnih krajin.
V dihih vetrov se pokojno napenjajo jadra
sredi spokojnih tišin.

Moj čoln plove trudno v pristan
večnih mest.
Nad njim gre tiho samotna pot
mističnih zvezd.

S. Č. N. O. / Pot do sedanjosti.

Faustični človek zapada je dosegel najpoduhovaljenejšo kulturo. Vsi pa vemo, da današnje kulturno ozračje Evrope pretresajo težke krize. Pesimizem je navdal mnogo mislecev in z zatrtim čuvstvom, ki navdaja človeka ob izgubi stvari, iz katerih je rastel, govore o ponosni skepsi, govore, da je optimizem slabost. (Spengler: Mensch und Technik.)

Dvoje ogromnih prostorov preti uničiti »zapad«: Rusija in Amerika. Združene države in Združene sovjetske republike, ki so identične z radikalnim realizmom. S. S. S. R. ima marksistično do-

gmatico strogo rusko-pravoslavne barve. Človek, individualno in socialno bitje, je produkt ekonomične dinamike, to, kar neznanstveni svet imenuje dušo, je le nadzidek te dinamike. Notranje življenje človekovo je popolnoma determinirano, takorekoč ostanek gospodarskega kemizma. Kaj pa boljševistični nauk o poslednjih rečeh: oficielna sovjeteshatologija. Čim se posreči človeški organizaciji anarhične moči zemlje in z njimi tudi gospodarske sile ukrotiti, tedaj nastopi nerazredni družabni red, neka (hiliastično mesianistična) stabilizacija duševnega življenja. — Amerika sicer nima nikake oficielne dogmatike, vendar pa ima behaviorizem, psihološki nauk, ki pridobiva vedno več pristašev, ki je nekak simbol ameriškega pojmovanja duha. Notranji človek je možiček, ki parira kot srednjevelika marioneta na nitih funkcij in reakcij in vsak osel se lahko vpreže v vajeti psihologije, da doseže zaželeni vzor. Tudi tu je kolektivistično stremljenje po človeku — dovršenem fabrikatu.

Obe deželi predstavljate eksponente radikalno-realističnega življenskega nazora. Beseda realizem ima dolgo vsebino. Že v sholastiki igra važno vlogo. V začetku 19. stoletja je dobila splošen pomen kot strokovni izraz v literaturi. V boju proti stilnim simboličnim in idealizacijskim stremljenjem klasično-romantičnih smeri je odkril realizem resničnost. Temu boju se moramo zahvaliti za dobo Balzaca, Zolaja, Dostojevskega, Tolstega, Maneta in njih naslednikov.

Kaj pomeni v splošnem kulturnem smislu beseda realizem. Realizem je neposredno vedenje ljudi do stvari življenja, razmerje do narave, ki je brez vseh predsodkov in neskaljeno po religioznih, političnih in drugih abstrakcijah. (Werfel: Realismus und Innerlichkeit).

Ali pa odgovarja današnji radikalni realizem tej veljavni definiciji?

V eni sami točki je radikalni realizem zadnjih desetletij izpolnil svoj program, ki ga vsebuje njegovo ime. Približal je človeka njegovemu telesu v doslej še nedoseženi meri. Moremo govoriti o odkritju, o osvojitvi človeškega telesa po človeku. Ni treba misliti samo na higijeno, šport, taborenja, kopanje, žensko obleko, ampak tudi na intenzivnejše prijateljstvo človeka s svojim telesnim jazom, ki se zgodovinsko ni mogel popolnoma udejstvovati. To delo modernega realizma ima kot bomo takoj videli simboličen pomen: Horror vacui. Lačna notranjost človeka izbija v najbližjem objektu, v njegovem telesu. Moderna telesna kultura je nasprotje tega, kar so napovedovali »časovni preroki«, je zadnja srajca, ki jo je še pustil radikalni realizem človeški duši.

Realizem je derealizacija. Zgodovina pozna komaj kako derealiziranejšo epoko kot našo sedanjost. Poglejmo tehniko.

Popotovanje je najrealnejši način, da spoznamo košček sveta. Vožnja po železnici pot derealizira in letalo dviga resničnost pokrajine, ki smo jo prepluli, v dvodimenzionalni filmski črno-beli

vtis. Realnost pada kvadratično s popolnostno stopnjo svoje tehnične obvlade. Kmet je v smislu naše definicije najrealnejši človek. Kot del narave se spreminja kot narava. Njegovo delo je po stoletjih isto. Z industrijalizacijo sveta so se mase kmečkega stanu proletarizirale. — Kakšna je realnost delavca. Stoji v delavnici in ponavlja isti taylorizirani prijem šestkrat na minuto. Je v tem kaj neresničnega, človeka nevrednega, peklenskega? Ne radi težkega dela — delo kmeta je težje — temveč vsled irealitet, abstraktnosti tega dela je fabrika pekel. Ze vsled tega mora biti delavsko vprašanje za pravičnega človeka najvažnejše. Ruska in ameriška tehnika ima v načrtu zatrtje kmečkih malih gospodarstev, uničenje parcelice dosedanje družnosti po nekončno širokih žitnih farmah. Gotovo je, da, če se to posreči, izgine zadnji ostanek vezanosti z zemljo in panomadizacija človeštva je dovršena.

Ze iz teh par primerov pridemo do zaključka, da je radikalni realizem, ki teoretično v svojih sto zvrsteh (historični materializem, biologizem, pragmatizem, pozitivizem, ekonomizem) obvlada svet, ravno nasprotje tega, kar naj bi bil. Ne gre za prazno teorijo, ampak za mišljenje. Vsako mišljenje vrednotimo. Vsako vrednočenje je cepljenje misli. Vsako cepljenje misli postane fanatično agresivno. Sovražnik, objekt sovražnosti za realno mišljenje je človekova notranjost, njegova duša, ustvarjajoči duh.

Zakaj in čemu to sovraštvo? Sta dva vzroka: prvi večno metafizični, drugi časovno historični. Prvi večni je lucifersko-prometejski poizkus, zdaj in tu osamosvojiti se od Boga. Drugi vzrok: zgodovinski, vstaja iz invertiranih čustev manjvrednosti nekulturnih narodov ali družabnih razredov, ki kulturno višja plemena in skupine fizično premagajo.

Rojstna ura modernega realnega mišljenja je v času družabno-plastnih menjav, v dobi francoske revolucije. Svet višje poduhovljenosti je v vrtincu propadel. Propadel je po pravici. V dolgotrajnem procesu se je duh ločil od svojih metafizično-religioznih korenin. Dozdevno je družbo obvladal še vedno, sam pa je zašel v dvom. (Pot od enciklopedistov do Kantove spoznavne teorije.) Skepsa je združena povsod s sepsa. Duh je umrl na duhovnem zastrupljenju. Radi dialektične nujnosti, da le tisti obvlada svet, ki ga vodi z močnimi idejami, si je moral poiskati meščan meščanski ideal. Velikih kategorij idealov, ki so bile doslej: heroično-viteške in asketično-religiozne si ni upal privzeti. Kaj je doslej bil, kramar, stiskač, ki se ni brigal za duhovne vrednote. Čisto nasprotje duhovnika ali viteza. Nečesa pa ni nikdar spoznal in nikdar ni razumel. »Nezaposlenost«, ki je začetek duha. Ubijal se je, kopičil, iz dneva v dan, zaskrbljen, brez miru. Je bilo življenje težko? Življenje je bilo le prazno. »Nezaposlenost« mora prenašati le kapitalist na duhu. Ustvaril si je ideal dela, ki kot edino odrešujoča dolžna morala vlada še danes.

Delovni ideal, novi življenjski smoter meščana je imel ogromen impulz. Prvič je triumfiral ideal, ki ni bil smrtnonevaren, in

za katerega se je moglo kaj kupiti. Kramar je postal industrijalec, gospodarstvenik, gospodarstvo absolutna, neomejena, samovladajoča svetovna sila. Iz sebe ni mogel kramar ustvariti tega dela. Potreboval je zaveznikov ali boljše ustvarjajočega helota. Uspelo mu je podrediti si duha po modernem realnem mišljenju z idealom dela. Učiteljski, uradniški in malomeščanski sin je šel dotlej v eno izmed mnogih univerzitetnih mest študirat teologijo, filozofijo, naprednejši tudi pravo. Ti mladi ljudje so puščali svoje sonete, ode v elegičnih distihih molčati po predalih, nekateri so postali veliki pesniki, filozofi, drugi pa odlični bravci, učenci, znanstveniki in izumitelji. Predstavljali so najrodovitnejšo prst za razvoj literatur in znanosti.

Realno mišljenje pa ni moglo trpeti, da bi se toliki talenti in tolike moči izgubile v brezdellju fantazije. Nova stvarnost je uveljavila njih pravice. Uporabljala je iznajdbe strojev, da bi znižala produkcijske stroške, prihranila plačila, uničila konkurenco, pocenila transport in da bi pričarala kot črna magija odmor iz nič. Skrivnosti nove fizike, novega prirodoslovja so se morale osvojiti svojih formul in se asentirati praktični službi. Tedaj je zaprla večina nastopajočih Hölderlinov in Hegelov svoje predale in srce. K podjetniku je stopil naposled iznajditelj, tehnik. Oba sta imela skupaj srečo, ker se snubljeni bogovi tega časa imenujejo industrijski kapitani in inženirski šefi. Moderno realno življenje izvira psihološko iz invertiranega čustva manjvrednosti prevladujoče kaste, ki ni postavila nasproti stari kulturni premoči nobene vrednote. Da bi se obdržalo pred heroično in asketično-religijozno razredbo, je ustvarilo lasten ideal, ki mu je po izvoru, bistvu in zgodovini imanten: ideal dela. Kot delo ne razumemo nič drugega kot ekonomično delovanje, to je vročično učinkovanje na pridelovanje dobrin in njih konzum, z drugimi besedami: profit.

Extra pecuniam non est vita. Prišlo je tako daleč, da je na koncu XVII. stoletja (ki je pripravljalo sedanje stanje) pisatelj puritanskih traktatov Richard Baxter iz Cambridga trdil, da je od obojih gospodarskih poti koristnejša tudi bolj krščanska. Očividno poslanec prosperity-metafizike. Nesmotreni smoter »dela« ni potrebe zadovoljevati, ampak potrebe ustvarjati. Zato se poslužuje dognanj eksaktnih ved v tehniki. S tem pa, da je vse njegovo delovanje namerjeno na to, da nepotrebno postane neizogibno, dokazuje realno mišljenje svoj popolnoma irealen značaj. Najstrašnejša in najbolj dokazana posledica njegove fundamentalne irealitete je proletarizacija, to je irealizacija vsega človeštva: Taylorsystem, »abstraktno delo« najemništvo v stanovaljskih kasarnah, beda mas.

Realno mišljenje s svojim idealom dela je moralo razviti tudi nove kreposti, da se častno reši tistih, ki so obvladale predmeščanski, predindustrijski svet. Heroičnemu pogumu in religiozni globini nasproti je postavilo krepak aktivizem in entuziastično vero v napredek. Najvišjo stopnjo novih kreposti predstavlja »zmož-

nost«. Je nekaka l'art pour l'art krepost. Ker v kapitalističnem svetu velja za najzmožnejšega tisti, ki uresničuje paradoks, ki iz greha dela blago in iz nebes semenj za počitek.

Irealnost ekonomičnega življenja se bliža svojemu vrelišču. Circulus vitiosus med vsiljivo ponudbo in premajhno potrebo je kača za golt družbe. Stroj, ki je nekdanj množice ljudi obubožal za industrijski proletarijat, jih danes tira v desetkrat težje brezposelno proletarstvo. Če Bog pusti, da v Kanadi zraste bogata pšenica, v Braziliji pa razsipno raste kava, tedaj ne klijejo v New Yorku vsled tega nič manj razsipno samoumori. Vkljub temu je realno mišljenje pri krivicah in pri žrtvah še vedno v teku.

Kar se v teku celih devetnajstih stoletij realnemu mišljenju kljub veliki potratil sil ni posrečilo, to je doseglo lahkotno v enem samem desetletju po vojni: oplašilo, zatrla je človeško notranjost, razvrednotilo je ustvarjalni duh. Vzelo je naši duši vero, najprej vero v dušo samo. Zato je to osupljiv dokaz, da mladina in revolucija, večni branilec življenja pred smrtjo takrat ne stoje na strani tistih, ki silo trpe, ampak na strani tistih, ki silo delajo. V luči tega spoznanja se pokaže komunizem kot legitimni sin kapitalizma. Mesto velikega števila podjetnikov je ruska država edini pankapitalist. Ne izžene se več en sam razred dninarjev, ampak ves narod brez razlike sestoji sedaj iz težakov (brez izjeme proletarizacije, torej realizacija). Kapitalist izrablja svojo vsemogočnost, da brez pomislekov razveljavlja pravo o stavnkah, boj za plače, svobodo koalicij itd. Kot nadomestilo nudi svoji stranki (tistim, ki se niso udeležili stavnk) za komolec nekake ideologije, ki se hrani na patosu preminulih heroičnih revolucionarnih dot.

»Blaženost je krepost, ne pa njeno plačilo.« Če obrnemo ta globokoumni stavek Spinoze, potem zvemo, zakaj je svet danes tako leden. Napačni ideali sami so nesreča človeka. Napačni iracionalitetni ideal je priklical smrtno žetev vojne in lažni ideal ekonomizma rusko-amerikansko bedo. Blasfemija nosi svoj pekel večno v sebi.

Književna poročila.

Miško Kranjec: **Težaki**. Slovenske poti I. Izdala in založila Tiskovna zadruga v Ljubljani 1932. — 96 str.

Dve zvezdi vidim na vzhodnem nebu naše literature. Božo Vodusek je ena, druga pa je Miško Kranjec. Prvi me očaruje s pogumom, s katerim kaže svoj obraz, s svojim brezkompromisnim bojem s samim seboj, s svojim fanatičnim optimizmom, bi dejal, drugi s svojo jasnostjo in iz najgloblje notranjosti prihajajočo, na-

ravno težnjo za objektivnostjo, torej z dvema glavnima lastnostima, ki krasita pravega prozaista. Obojih lastnosti je v naši literaturi bore malo, premalo, da bi se človek z zadovoljstvom spregledal po njej.

Kranjec je objektivni opazovalec, realist, bi lahko dejal, ali bolje epik. Vsaj ti nastavki so epični. Saj govori tudi o sanjskem življenju, a bojuje se boj med njim in resničnim, vidni boj s skelečimi ranami, boj z odločitvijo. »Dve poti sta v življenju: ena sanjska, druga pa tako resnična, da čutiš vedno blato pod nogami.« Beseda je realistična, pa je z duhom oplemenitena.

Po vsem, kar smo pri nas že slišali o socialni literaturi in jo tudi brali (saj mnogo nismo), so prišli »Težaki« kakor rešitev, ali vsaj začetek rešitve. Kranjec je ujel življenje v njegovi socialnosti, in ni socialnosti vpesnil v življenje. Ni zlil rdeče korekturne tinte v široko reko življenja, ampak zajel je v svoj tintnik iz te reke in potem napisal s svojo roko, s svojo dušo in s svojim hotenjem. On govori o življenju, ne kot videc in ne kot pridigar. In ker je to življenje samo na sebi socialno — vsaj v očeh današnjega človeka — je tudi njegovo delo socialno. Njegovi ljudje niso ne mučeniki, ne pesniki, ampak samo ljudje, iz krvi in mesa, iz telesa in duha. Široko in globoko teče reka življenja. Nizki so valovi. Ali se v življenju mnogo važnega zgodi? Da, za posameznika so vse podrobnosti važne, a v resnici važno je le ono, kar se zgodi celi skupini ljudi, kar dožive ljudje, ne človek. Vsak posameznik je prenehal biti celota zase in je postal kos nečesa. Pa je vendar neobhodno nujen, da tvori celoto... A v življenju teh težakov samih, »ki se komaj morda vsakih sto let dvigne za ped višje« se izvrši tu važen preobrat, ko dobe svojo zemljo. »Kot ena družina so bili, družina, ki ni med njimi tajnosti, ki nima nihče od njih kakih drugih želja. Sedaj ni nihče drugega prehiteval. In zdaj? Morda si jutri ne bodo več to, kar so si bili še danes.«

K vsej svežosti, novi elementarnosti tega dela pripomore še Prekmurje, Slovenska Krajina, ki se pojavlja tu prvič v naši literaturi, če izvzamemo prekmurske protestante. Pokrajina, takorekoč neizrabljen, pa vendar naša. Ljudje drugi, misel druga, srce vse drugačno: čar daljne province. Marofi, hiše iz blata, jagnjedi, ravna polja: čudna melanholija ravnine, brezmejne ravnine. Saj ti ljudje pojejo madžarske pesmi, pa niso Madžari, ki trdijo, »da je bilo nek daj lepo«. Prečudne sanje imajo, »da bo nekoč vse drugače«. Pa tisto vroče hrepenenje Lepe Vide po svetu imajo, po svetu, ki »gre nekje daleč za temi polji svojo pot... Nekje ga je treba ujeti in se vsiliti vanj.« — Tako se je zgodilo zopet enkrat, da prihaja naši literaturi pomoč in novo življenje iz province in da zopet kaže na provinco.

Ko sem prebral to knjižico, sem prišel do zaključka, da morda končno le nastaja pri nas nov stil, resničen in sodoben, nova be-

seda, realistična in preprosta, nova misel, velika in zmagujoča. Morda le dobiva naša literatura po letih tavanja trdnejših prijemov!

M. N.

CENE LOGAR / IVAN CANKAR: »HLAPCI«.

Dne 12. februarja je uprizorilo v dramskem gledišču društvo »Žar« Cankarjeve »Hlapce«.

Če človek parkrat prebere »Hlapce«, se nehote vpraša, kako bi bilo mogoče prenesti to dramo na oder, kako bi bilo mogoče podati na odru vsa tista tanka občutja, vso liriko, ki jo je Cankar dal temu delu in vse finosti v mislih in čuvstvih. — Vsaka Cankarjeva beseda ima dve strani: realno in simbolno, in da prav umemo njegove misli, jih moramo pogledati od obeh strani. Tudi vse življenje, ki ga Cankar podaja, ima ti dve strani, realna stran je simbolni samo okvir in vedno bolj izginja in zgublja moč, čim globlje se poglabimo v Cankarjeva dela. Zato je tudi nemogoče, da bi bile Cankarjeve drame kdaj prav tako velike in lepe umetnine na odru, kot so pa v knjigi. Cankar je bil književen in bo ostal tak, seveda to nikakor ni velika slabost. Prefina so njegova dela, da bi mogla biti na odru prav ista kot v knjigi. Čim bolj realistično je delo, čim bolj shakespearejansko je, tem bolj pripravno je za teater. Gospod režiser Milan Skrbinšek se je vidno globoko poglobil v to Cankarjevo delo in ga dobro naštudiral. Tudi igralci in igralkе so vso dramo močno občutili in jo dobro podali. Splošno občutje drame je bilo enotno in to kaže globoko pojmovanje umetnine tako igralcev kakor režiserja. Le tu in tam je kaka oseba pokazala manjšo odersko spretnost.

Glavno vlogo ima Jerman. Ta je bil izvrstno podan, posebno pri reprizi. Pri primijeri je bil ponekod preveč patetičen in se večasih poskusil dvigniti nad svojo okolico z nekakim shakespearejskim zanosom, česar Cankar ne trpi. Pri reprizi je to napako popravil.

Nekoliko manjšo vlogo, a poleg Jermanove najvažnejšo zaradi visokega idejnega nasprotstva z Jermanom, zaradi Jermanu nasprotnega pojmovanja družabnosti in individua, je imel ž u p n i k. Njegova vloga je bila precej lažja od Jermanove, zato jo je pa tudi popolnoma brezhibno podal. K o m a r je občinstvu najbolj ugajal. Pokazal je velike spretnosti v igranju, a njegova vloga je mestoma prešla v smešno, kar je seveda napačno in je motilo nekatere resne scene. Občinstvo je seveda to zelo lepo sprejelo. Toda Komar ima v knjigi bolj resno vlogo. Le nekoliko bolj resno bi morala biti podana na nekaterih mestih Komarjeva vloga, pa bi bila mogoče najboljša od vseh. Dober in močan je bil Kalandar, kovač; tudi

Nace in Pisek sta dobro podala svojo vlogo. Med ženskami je bila najboljša Anka: fino je podala vso tisto deključjo lahkoto in prijetno ter lahko življenje dekleta, ki hoče življenja. S tem je bil podan zelo jasno kontrast med njo in pa težkim, globokim in visokim življenjem Jermanovim. Najtežjo vlogo med ženskami je imela Lojzka. Pri premijeri jo je podala včasih nekoliko patetično in nedoživeto, a pri reprizi je bila veliko boljša. Tudi Geni in Minka sta bili dobri.

Občinstvo je predstavo lepo sprejelo, tudi javnost je bila naklonjena.

NEKAJ EKSCERPTOV IZ ČASOPISNE KRITIKE O »HLAPCIH«.

Dne 12. in 23. februarja je priredilo naše društvo v dramskem gledališču Cankarjeve »Hlapce«, ki jih je režiral M. Skrbinšek. Obe predstavi sta bili dobro obiskani in so jih posetile poleg številnega dijaštva mnoge odlične osebnosti. Prireditelji so izvajali dijaki tudi pred mikrofonom radijske ljubljanske oddajne postaje v nedeljo 28. februarja.

Prvi je prinesel kritiko »Slovenski narod« 13. februarja izpod peresa Fr. G. — Med drugim pravi: »Že prve predstave Žarovcev so stale po svojem repertoarju, uprizoritvi in izvedbi na dokaj višji stopnji, kakor stoje predstave diletantov. Inteligenca, globlje prodiranje v notranjost, smelejše podajanje čustvenosti in idejnosti, resna marljivost in vztrajnost pri izkušnjah omogoča našim srednješolskim akterjem, da ustvarjajo predstave, ki prenesejo tudi najbolj strogo kritiko. Ako odštejemo dejstvo, da so brez rutine, brez gledališke tehnike v govoru, dihanju, kretanju, da jih ovira trema, ki muči baš inteligentnike najhujše, moramo jim priznati, da so nas zadovoljili v večji meri, kakor smo sploh smeli pričakovati.«

»Nedvomno je za neoporečni uspeh predvsem priznati zasluge režiserju, temu generalnemu varihu vseh idealnih igralskih naraščajnikov, g. M. Skrbinšku. Izvrstno jih je izvežbal, postavil celo vrsto prizorov, ki so bili odigrani čisto naravno in v polnem občutju, zlasti pa je ustvaril z gostilniškim dejanjem naravnost učinkovito, povsem realistično sliko...«

»Predstava, ki je privabila toliko občinstva, da je bilo gledališče skoraj do zadnjega prostora zasedeno, je očitno zelo zanimiva in žela po vsakem dejanju prav mnogo iskrenega priznanja.«

Dne 16. februarja sta prinesla kritiko »Slovenec« in »Jutro«.

V »Slovincu« piše F. K.: »Dijaki so pod vodstvom g. režiserja M. Skrbinška igro prav dobro pripravili, resno in zrelo doumeli, da je bilo občinstvo, ki dijaške predstave vedno rado poseča, lahko docela zadovoljeno. Režiser je svojim igralcem dal ostro disciplino, da se je tu pa tam očitno videlo, koliko njegove energije je skrite v delu, v glavnem pa se je pokazalo, da imajo dijaki veliko zmisla in čuta za dramatično oblikovanje. Seveda je marsikatera kretnja in cela podoba prikripela, druge, posebno epizodne vloge, so zašle tudi drugam, vendar igra ni nikjer žalila dobrega okusa. Upoštevati moramo, da je besedna ritmika v »Hlapcih« še posebej zapeljiva in je z njo težko oblikovati brez patetičnih zanosov. Izborna sta se posrečila prvo in peto dejanje, dober pa je bil tudi gostilniški prizor, zlasti Jermanov govor. Ker so igralci sami igro vsebinsko prav delikatno doživeli, je bil tudi vtis, ki ga je napravilo delo na občinstvo, prav dober. Dijaki igralci naj mi ne zamerijo, da posameznih prav posrečenih vlog ne omenjam, ker je vsak storil po svoji najboljši moči in znanju...«

V »Jutru« omenja J. K. najprej društvo, katerega ime je postalo že precej popularno, nato govori o drami sami in preide na uprizoritev: »Pri uprizoritvi so nekatere globoke sentence ostale nakazane, kar je lahko razumljivo. Važno pa je, da je celotna uprizoritev izžarevala doživljanje, ki je ob vsaj pomanjkljivosti prepričevalo gledalce in jim približalo Cankarjevo delo v celoti. Mladostni ogenj, notranje prepričanje sta premagala zunanje hibe; na odru je življenska resničnost umetnine rasla v dejanje. Mladi igralci so dosegli, da so gledalce zajele čustvene in umstvene osnove ustvarjenega življenja, v uravnovešeni igri se je plastično prikazala notranja podoba drame, in to je uspeh, ki daleč presega običajne diletantske predstave. V mladostnem zavzetju se je zrcalilo zrelo pojmovanje umetnikove osebe, katere plastični odraz na odru je presenečal. Skrbinškova pretehtana režija je marsikaj izpilila in spretno zastrla prirodne in umevne hibe...«

»Modra ptica« je prinesla kritiko o »Hlapcih« v III. 1. 4. zv. in pravi, da so se igralci »največji nevarnosti, pretiravanju in karikiranju, ki ji pri Cankarjevih dramah tako lahko zapadeš, v veliki meri izognili. Seveda, v celoti je bila igra samo nadarjeno začetništvo. Talent so pokazali zlasti interpreti župnika, Komarja, Hvastje in Jermana...« Končno pa pravi: »Pustimo malenkost! Dijaško društvo »Žar«, ki izdaja tudi z vso resnostjo urejevano literarno revijo, je z uprizoritvijo Cankarjevih »Hlapcev« dokazalo, da se odpirajo slovenski kulturi novi vrelci in da pogled v bodočnost nikakor ni tako obupen, kakor bi se nam časih hotelo zdeti.«

— VESELE VELIKONOČNE PRAZNIKE! —

